

Тема нового адміністративного устрою України знову і знову виникає на сторінках преси та в дискусіях політиків.
Пропонуємо Вам ознайомитися з редакційною статтею на цю тему газети "Український форум" (№ 25 – 26 від 29 листопада 2002 року)

"Від Сяну до Дону"

Академік Степан Рудницький: "Національна територія – це головна основна лінія"

Історія формування державних кордонів України тісно пов'язана з етнічним розселенням українців — з одного боку, та з утвердженням української державності — з іншого боку. Першою з них була *Київська Русь*. Вона охоплювала території від Вискула до Дінця. Тривалий процес її формування закінчився за часів князювання Володимира Великого (980-1015). Кордони держави Володимира сягали на сході верхів'я річок Оки та Волги, на південному сході — Сули, Північного Дінця, Росі, Південного Бугу, на заході — Дністра, Карпат, Західного Бугу, Німана, Західної Двіни, на півночі — Чудського озера, Фінської затоки, Ладозького і Онезького озер. Русь-Україна була найбільшою державою в тодішній Європі.

У подальшому феодальна роздробленість, монгольська навала, тривалий період бездержавності, зрозуміло ж, вплинули на формування території у часи *Гетьманської Держави Богдана Хмельницького середини XVII ст.* — Війська Запорозького. Російські царі брутално порушили Переяславські домовленості про територіально-автономні права українського народу.

На початку ХХ ст., *1913 р., українські землі входили до складу 17 російських губерній та областей*: Київської, Волинської, Катеринославської, Подільської, Полтавської, Таврійської, Харківської, Херсонської, Чернігівської, Чорноморської, а також частково Люблинської, Седлецької, Гродненської, Кубанської, Мінської, Бессарабської губернії і Війська Донського.

За Брестською мирною угодою до виниклої у ході української національної революції 1917 року *Української Народної Республіки*, крім названих вище колишніх російських губерній, увійшли на заході Холмщина та Підляшшя. До складу *ЗУНР* увійшли Лемківщина, Закарпаття, Буковина, Хотинщина. 22 січня 1919 р. УНР і ЗУНР об'єдналися в єдину *Українську державу*. На півночі до України було прилучено північні повіти Чернігівщини та весь Гомельський повіт. Відповідно до української

етнографічної межі проведено кордон з Росією в районі Куртини, хоч на Воронежчині та у Донському Війську переважна частина замешканіх українцями земель залишалася поза межами Української держави.

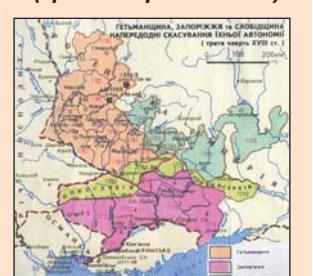
Отже, згідно з Конституцією УНР від 29 квітня 1918 р., адміністративно-територіальний устрій України виглядав так: до держави входило 30 земель — Київ з околицями, Древлянська земля, Волинь, Погорина, Болохівська земля, Поросся, Черкаси, Побужжя, Поділля, Брацлавщина, Підністров'я, Помор'я, Одеса, Низ, Січ, Запоріжжя, Нове Запоріжжя, Азовська земля, Половецька земля, Донеччина, Подоння, Сіверщина, Чернігівщина, Переяславщина, Посем'я, Посулля, Полтавщина, Самара, Слобожанщина, Харків. Була розроблена відповідна державна символіка УНР. Помилкою Центральної Ради, провідники якої вважали, що проблему кордонів належить вирішувати демократично (це в той час, коли більшовики всі проблеми розв'язували із застосуванням жорстоких репресій та зброї), було не включення до складу української держави Криму (мовляв, там живуть переважно татари та росіяни, от нехай і висловляться, до якої держави хочуть увійти). Гетьман П.Скоропадський не встиг приєднати Крим до Української Держави через повстання Директорії.

11 лютого 1922 р. ВУЦВК прийняв Постанову *"Про впорядкування та прискорення робіт адміністративно-територіального поділу УРСР"*. Планувалося перейти від чотириступеневої (губернія — повіт — волость — село) системи управління до триступеневої (округ — волость — село). 1932 р. введено нову, більшу територіально-адміністративну одиницю — область.

Радянські експерименти щодо адміністративно-територіального устрою УРСР продовжувалися фактично до розпаду СРСР. Спочатку все робилося під впливом ілюзій про світову федерацію соціалістичних радянських республік, куди повинні були потрапити практично всі європейські країни (герої-будьонівці роману трилогії Уласа Самчука "Волинь" мріяли не лише про Берлін, але й про Париж, атлантичні пляжі).

Гетьманщина, Запорожжя та Слобідщина напередодні скасування їхньої автономії (третя четверть XVIII ст.)

191

Виникали й зникали карликіві радянські республіки типу Криворізько-Донецької чи Галицької, цілі райони свавільно передавалися з республіки в республіку. Зрозуміло, що все це робилося без згоди місцевого населення, адже слова "референдум" чи "демократія" більшовики вважали буржуазними і ворожими комуністичному світогляду. Так були передані Російській Федерації Шахтинський та Таганрозький округи — етнічні українські землі тощо. 1924 р. Г. Котовський ініціював створення Молдавської автономної республіки. Але етнічні молдавські землі у той час входили до

складу Румунії. Героя Громадянської війни це не зупинило — українські етнічні райони: Рибницький, Бірзульський, Олексіївський, Ананіївський, Ставровський, частини Крутянського, Балтського і Валегуцулівського, а також Дубосарський, Григоріопольський, Тираспольський і Слободзейський було передано до новоутворюваної МАСРР зі столицею в українському місті Балта, де мешкало на той час менше десятка етнічних молдаван. Так створювалася майбутня проблема Придністров'я — одвічно українських земель, незаконно у той час переданих до складу Молдови.

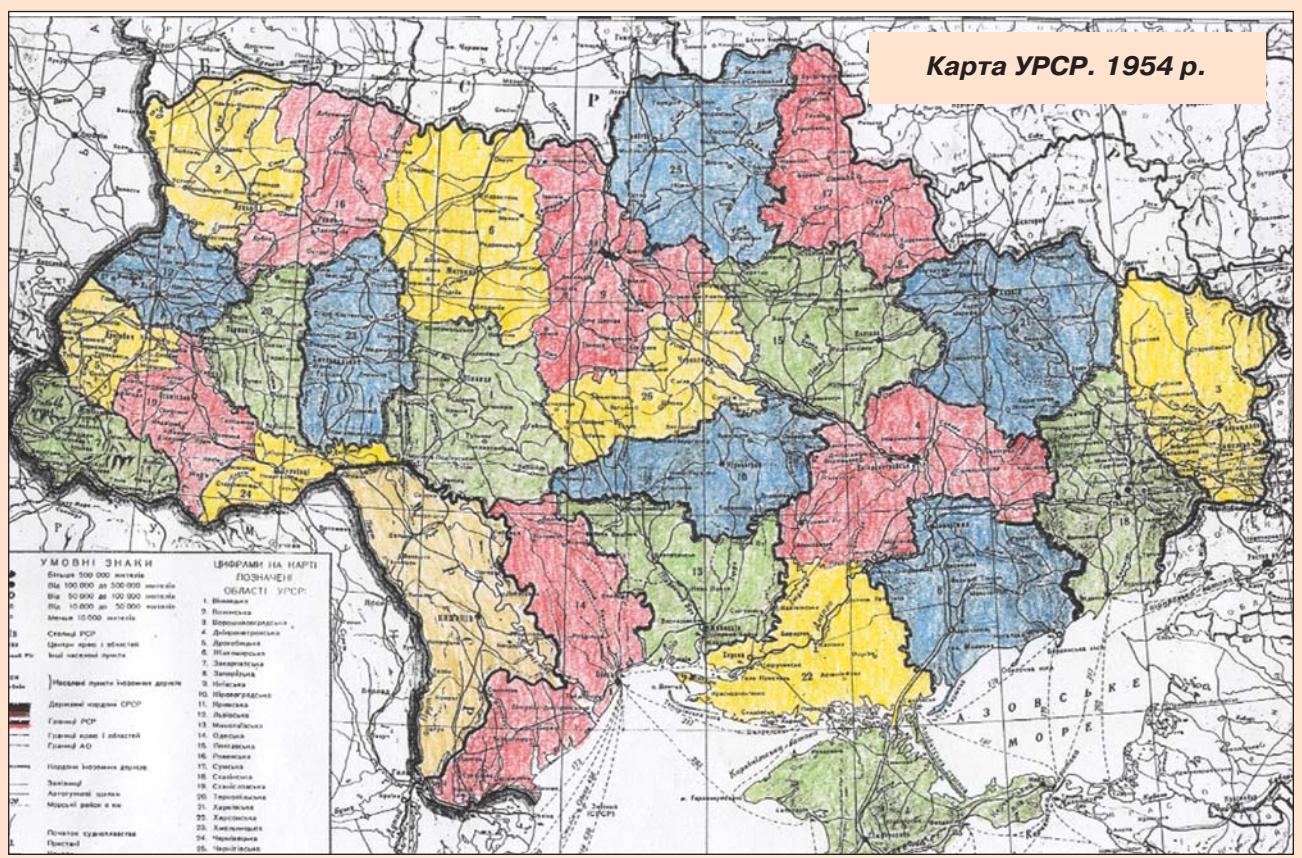
Карта Української Радянської Соціалістичної Республіки. 1928 р.

За часів Другої світової війни територія УРСР у 1939 — 1945 рр. знов зазнала чергових змін, зокрема внаслідок приєднання частки колишніх українських земель Івано-Франківщини і Буковини та створення нового політико-адміністративного устрою, зокрема Херсонщині було надано статус області. У 1954 р. до складу Української Радянської Соціалістичної республіки увійшла Кримська область РРФСР (**Ред. абзац**).

Після областей дійшла черга до економічних

районів. Законом УРСР від 31 травня 1957 р. на території республіки створювалось 11 економічних районів: Сталінський, Луганський, Дніпропетровський, Запорізький, Київський, Харківський, Вінницький, Одеський, Херсонський, Львівський і Сталінський. 1961 р. кількість раднаргоспів та економічних районів зросла до 14.

1965 р. вся вищевикладена система була зліквідована — в СРСР утвердився галузевий принцип управління господарством.

**"Ідеалом українців є вільна Україна
в її етнографічних межах"**

Проблема адміністративно-територіального облаштування не зникла з проголошенням 1991 р. незалежної держави — України. Деякі сусідні держави виявили свої великородзинні аспекти й публічно заявили про територіальні претензії до України. Отже, питання, якого ми сьогодні торкнулися, архіважливе для майбутнього українського державного будівництва.

Нині в Україні 24 області, Кримська автономія, близько 500 районів, 9200 сільрад, 150 міст республіканського та обласного підпорядкування. Ця система сформувалась в умовах командно-адміністративної тоталітарної системи. Вона має громіздку структуру, великий штат працівників і водночас неефективна щодо діяльності виконавчої влади, до того ж є основним стимулюючим гальмом розвитку громадського самоуправління — запоруки демократичного розвитку держави.

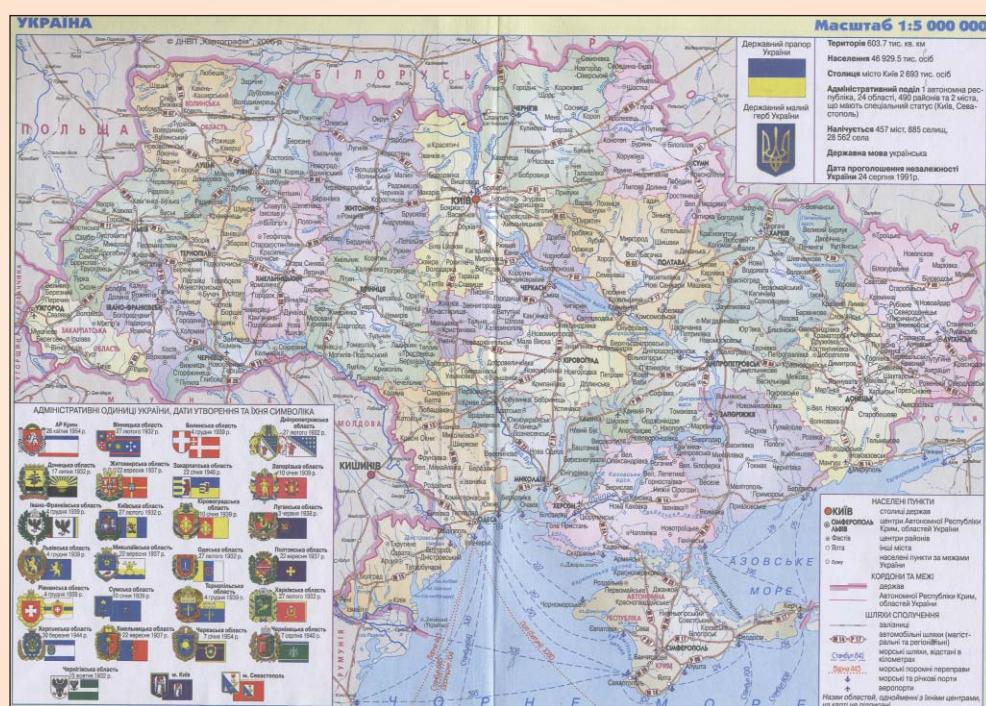
Якщо звернутися до зарубіжного досвіду, то Україна за територією та населенням наближається до Франції, Іспанії, Німеччини. У Франції 96 департаментів, які є основною ланкою адміністративної системи. Такий поділ відповідає, перш за все, економічній і правовій доцільноті, не збігається з географією історичних земель. Регулювання соціально-економічного розвитку здійснюється через мережу економічних районів, які охоплюють декілька департаментів.

В Іспанії теж основні адміністративні навантаження покладено на рівновеликі провінції, географія яких перш за все узгоджується зі структурою розселення. У країнах, де є федеративний устрій (Німеччина, Швейцарія), адміністративно-територіальна система сформувалася в результаті складного історичного процесу об'єднання кількох державних утворень, часом різнонаціональних. Словом, **адміністративно-територіальний поділ забезпечує насамперед гармонію державного управління і громадського самоврядування**.

Яким шляхом піде Україна, намагаючись знайти оптимальний варіант територіально-адміністративного устрою?

Проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що на сьогодні, частина регіонів України (Донбас, Придніпров'я, Поділля, Волинь, Центральне і Східне Полісся, Карпатський край, Причорномор'я, Центральна Україна, Полтавсько-Слобожанський край) склалися як стабільні соціально-економічні ціlosti.

Інші ж регіони, зокрема **Крим**, потребують урахування багатьох, насамперед, політичних факторів. Доречно згадати про існування на початку ХХ століття Таврійської губернії у складі Російської імперії. До її складу входив не лише півострів Крим, але й частина земель Херсонської та Запорізької областей (по Дніпро, річки Конюк та

Карта України. 2007 р.

Берду). До Херсонського раднаргоспу входили: Херсонська, Кримська, Миколаївська області та місто Севастополь.

Збільшивши територію Кримського краю, ми досягнемо конче потрібних сьогодні важелів впливу на стабілізацію політичного життя автономії.

Зрозуміло, що вдосконалення територіально-адміністративного устрою нашої держави потрібно принципово відмежовувати від ідей федералізації України, якими захоплюється частина наших політиків та урядовців.

Деякі українські регіони набули відмінних від інших рис не шляхом природного розвитку, а в результаті колоніальної політики чужих держав. Тому ці своєрідні особливості найчастіше не є проявом етнографічної і регіональної самобутності, і, за певних умов, можуть стати генератором негативних тенденцій, створити труднощі для українського державного будівництва.

Адміністративно-територіальна реформа — внутрішня справа України. Її кордони сформувалися в умовах існування УРСР, як складової частини СРСР.

Відповідно до міжнародного принципу право-наступництва, вони перетворилися в кордони незалежної держави.

Непорушність кордонів України гарантується міжнародним правом і, зокрема, положеннями заключного акту Гельсінської наради з безпеки у Європі. Будь-які спроби їх переглянути несуть загрозу всьому мирному процесу на Європейському континенті.

Саме в такому контексті запропоновано (**Ред.**) концепцію нового політико-адміністративного устрою України, в основі якої лежить етнографічна і региональна самобутність 11 українських земель у межах сучасної території нашої країни:

на сході України — Донбас і Слобожанщина, у центрі — Правобережна Україна і Лівобережна Україна, на півдні — Південна Україна і Крим, на заході України — Волинь, Поділля, Північна Буковина, Східна Галичина, Закарпаття.

Одна з концепцій нового політико-адміністративного устрою України, в основі якої лежить етнографічна і региональна самобутність українських земель
(газета “Український форум” № 25 — 26 від 29 листопада 2002 р.)